NITRA – CENTRUM MARIÁNSKEHO PÚTNICKÉHO TURIZMU

Alfred Krogmann

Abstract

In the region of Slovakia the religious tourism has long tradition, which lasted even for the period after the second world war affected by persecution of church. The main aim of this paper is to point out the Nitra town as the centre of this form of tourism. We will study history and infrastructure significant for the religious tourism.

Keywords: religious tourism, the Marian pilgrimage, infrastructure, Nitra district

Úvod

Územie Nitrianskeho kraja je z kresťanského pohľadu priestorom s bohatou tradíciou, danou príchodom vierozvestcov sv. Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu. Krajskej metropole, mestu Nitra sa pripisuje významná úloha pri christianizácii strednej a východnej Európy od 9. stor. (Korec, 1994).

Púte, ako jeden z vonkajších prejavov viery, sa na území Nitrianskeho kraja realizujú v 13 strediskách s rôznym významom a kultom (Krogmann, 2007).

Cieľom príspevku je analýza kultu, histórie putovania a zmapovanie infraštruktúry, v mariánskom pútnickom mieste v Nitre na Kalvárii.

Pútnické centrum Nitra – Kalvária

Pre realizovanie pútnického turizmu má Nitra veľmi dobrú dopravnú dostupnosť najmä cestnou dopravou, ktorá je v súčasnom turizme najpreferovanejšia. Mesto je významnou dopravnou križovatkou ciest severojužného a východozápadného smeru.

Pútnické centrum Kalvária je lokalizované nad juhovýchodnou časťou Nitry. Vápencami a dolomitmi budovaný kužeľ Kalvárie je výbežkom pohoria Trbeč. V zmysle Čiča (2002) ho volali aj podľa zasvätenia chrámu na jeho úpätí „Vrch Matky Božej“. Názov Kalvária sa začal používať až po vybudovaní križovej cesty na prelome 18. a 19. stor. (Čičo, 2002).

Pútnické miesto patrí do dekanátu Nitra v Nitrianskej diecéze a je spravované samostatnou farnosťou Nitra – Kalvária.

Kalvária je klasifikovaná ako pútnické miesto väčšieho regionálneho významu s veľkým počtom pútnikov počas konania pútí a s menším počtom pútnikov počas

celého roka. Je uznaným pútnickým miestom cirkevnou vrchnosťou ako mariánske pútnické miesto a pútnické miesto uctievania Pánovej Muky.

Kult uctievania je viazaný na drevenú Pietu. Pútnická tradícia siaha do roku 1747 (Zemene, 1998), odkedy sú doložené púte na tzv. Veľkú Matku Božiu (15.9. – sviatok Sedembolestnej Panny Márie, patrónky Slovenska) a Malú Matku Božiu (8.9. – sviatok narodenia Panny Márie).

Púte vykonávali mešťania pravidelne od roku 1747 na základe sľubu formulovanom v listine z 20.12. 1765. V ňom sa biskupovi Jánovi Gusztýnyimu Zubrohľavskému zaviazali vypraviť každoročne procesiu na sviatok Nanebovzatia Panny Márie (15.8.) pod vedením kňaza. Sľub dali biskupovi ako prejav vďaky za odpustenie ich dlžôb (Čičo, 2002). Pútnické akcie sa konali každoročne. Na Kalváriu nitrianski mešťania putovali najčastejšie od katedrálneho kostola a od farského kostola z Dolného mesta.

Tradícia bola výrazne obmedzená počas totalitného režimu, kedy sa púť mohla konať iba vo vnútri kostola, čo negatívne ovplyvnilo účasť veriacich. K obnoveniu pútnictva v tradičnom rozsahu došlo až po roku 1989.

Centrom **sakrálného priestoru** je kostol Matky Božej, spomínaný v listine uhorského kráľa Bela IV. z roku 1248. Počas svojej existencie bol často poškodený (vojskami Bocskaya, Bethlena a vpádmi Turkov). Všetky uvedené udalosti spôsobili nejednoznačnosť, resp. vzájomné prepájanie rôznych architektonických slohov. Zastúpenie majú prvky románskeho, gotického, renesančného, barokového a klasicistického slohu.

V interiéroch kostola sa nachádza mramorový hlavný oltár, zhotovený koncom 19. stor. Na čelnej stene sanktuária sa vypína oltárny obraz Nanebovzatia Panny Márie, ktorého autorom je G. Shüle. Plastika Piety, centrum kultu, bola pri prestavbe kostola v 18. stor. premiestnená z bočného oltára na hlavný oltár.

Súčasťou pútnického miesta je aj krížová cesta na Kalvárii. Podľa Čiča (2002) bola vybudovaná na prelome 18. a 19. storočia. Dnešné zastavenia pochádzajú z roku 1885, kedy sa pre krížovú cestu kúpili nové farebné reliéfy a boli pre ne postavené nové kaplnky. Sú to malé stavby ukončené polkruhovitým vstupom, umiestnené po jednej strane cesty od kostola až po vrchol Kalvárie. V roku 1911 boli vrcholy vybudované nové kamenné kríže, ktoré stoja na svojom mieste dodnes. Na vrchole kalvárie sa nachádza aj Kaplnka Božieho hrobu, nazývaná aj kaplnka Svätého kríža, stará stredoveká stavba so šesťhranným pôdorysom. Interiéru dominuje oltár Božieho hrobu so sochou mŕtveho Spasiteľa. Tradične tu bývali sväté omše na sviatok Nájdenia a Povýšenia svätého Kríža. Kaplnka je zároveň 14. stanicou krížovej cesty.

Významnou súčasťou sakrálného priestoru je Kaplnka Lurdskej Panny Márie vo vápencovej jaskyni pod Kalváriou. Postavili ju mariánski ctitelia zo Spolku katolíckych tovarišov. Slávnostne bola posvätená 1.6.1913 a slúžili sa pri

nej májové pobožnosti.

Súčasťou pútnického miesta je aj kláštor (misijný dom), ktorý dal pri kostole Matky Božej v Nitre postaviť v roku 1765 biskup J. G. Zubrohľavský. V súčasnej dobe v ňom pôsobia Misionári Spoločnosti Božieho Slova. V misijnom dome sú vyčlenené priestory pre múzeum, ktoré predstavuje zbierky predmetov (zbrane, nástroje, umelecké predmety), prinesených misionármi počas ich pôsobení na misiách vo svete.

Hlavnej púte na sviatok Nanebovzatia Panny Márie 15.8. sa zúčastňuje priemerne asi 10 – 15 tisíc pútnikov. Kompletný program púte (omše, krížové cesty, spovede) sa preto koná vonku pri poľnom oltári na veľkom priestranstve, resp. v bezprostrednom okolí, a to za každého počasia (obr. č. 1).

Sväté omše sa počas púti vzhľadom na vysoký podiel maďarskej menšiny v Nitrianskom kraji slúžia separátne v dvoch jazykoch.

Pre pozvaných hostí, prípadne starších pútnikov, je určený priestor vytvorený plastovými stoličkami s kapacitou 100 miest. Ostatní pútnici sa sústreďujú do ohraničených sektorov, spojených koridormi pre plynulejší pohyb. Spovedanie pútnikov je zabezpečené v pútnickom areáli improvizovane, stoličkami, kľakátkami a slnečníkmi (obr. č. 2).

Jedinou stabilnou časťou religióznej **infraštruktúry** je predajňa kresťanskej literatúry a devocionálií, ktorá je súčasťou komplexu misijného domu.

V areáli nie je pre pútnikov k dispozícii žiadne ubytovacie zariadenie, pútnici zvyknú prenocovať vonku v prinesených spacích vakoch, prípadne v kostole. Možnosť prenocovania poskytuje obmedzene iba misijný dom, a to najmä účastníkom Misijných prázdnin, ktoré vrcholia práve v termíne konania púte. Mimo religiózneho komplexu môžu pútnici využiť široké spektrum ubytovacích zariadení rozptýlených v rôznych častiach Nitry.

Občerstvenie pútnikov zabezpečujú mobilné stánky, kde je možné zakúpiť minerálne vody a zmrzlinu. Pitná voda je zabezpečená otvorenými hydrantmi a privezenými cisternami.

Hygiena pútnikov je zabezpečená mobilnými sociálnymi zariadeniami. V prípade potreby môžu pútnici využiť prítomnú lekársku službu so sanitkou alebo služby rehoľných sestier so zdravotným vzdelaním.

Počas púti je výrazne posilnený aj počet odpadkových košov v podobe kovových konštrukcií s igelitovými vrecami a sú tu pristavené aj veľkoobjemové kontajnery.

Zvládnuť púť po organizačnej stránke pomáha usporiadateľská služba zložená z dobrovoľníkov - miestnych farníkov.

V čase konania púte dochádza k dopravnej výluke s výnimkou miestnej hromadnej dopravy. Dopravu usmerňuje polícia a na poriadok dozerá aj mestská polícia. V záujmovom území nie je žiadne vyhradené parkovisko, preto motorizovaní

pútnici zvyknú odstaviť svoje automobily v blízkych, resp. vzdialenejších uliciach. Na pútníkmi najfrekventovanejšej prístupovej ceste je koncentrovaný ambulantný predaj spomienkových predmetov (obr. č. 3, 4).

Záver

Napriek štyrom dekádam cirkevnej neslobody, ktorá nepriala o. i. aj zhromažďovaniu pútnikov, bola tradícia putovania zachovaná.

Po spoločenských zmenách v roku 1989 došlo k renesancii religiózneho cestovného ruchu, zvýšila sa ich návštevnosť a to najmä mladými ľuďmi. Vyššie uvedené obdobie politickej neslobody i skutočnosť, že pútnické akcie sa konajú jeden, resp. dva dni počas roka ovplyvnili aj vybavenosť pútnických centra. Turistickú infraštruktúru reprezentujú mobilné predajné stánky, zamerané na predaj devocionálií a mobilné hygienické zariadenia. Stálu infraštruktúru reprezentujú iba predajňa kresťanskej literatúry a misijné múzeum.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0574/08 Zmeny využívania krajiny obvodu Nitra v kontexte vývoja spoločensko-ekonomických a prírodných podmienok.

Literatúra

Čičo, M. 2002. Kalvárie a Krížové cesty na Slovensku. 1. vyd. Bratislava: Pamiatkový ústav, 2002. 388 s. ISBN 80-968632-1-5

Korec, J. CH. 1994. Cirkev v dejinách Slovenska. 1. vyd. Bratislava : LÚČ, 1994. 800 s. ISBN 80-7114-137-2

Krogmann, A. 2007. Religiózný cestovný ruch v Nitrianskom kraji. In: Geografické štúdie 12. Nitra: FPV UKF, 2007, 99 s. ISBN 978-80-8094-186-4

Zemene, M. R. 1998. Nitra v období reforiem slovenskej spoločnosti. (1711-1849). In: M.R. Zemene: Dejiny Nitra: Od najstarších čias po súčasnosť. 1. vyd. Nitra : Mesto Nitra, 1998. s. 211-240. ISBN 80-967814-9-9

NITRA – THE CENTRE OF THE MARIAN PILGRIMAGE

Summary

In spite of four decades of church being oppressed, during which e.g. the gathering of pilgrims was also limited, the tradition of pilgrimage was kept in this

period.

The renaissance of pilgrimage took place after the social changes in 1989; since then number of pilgrims has risen that was caused mainly by rising interest of young people.

The mentioned church oppression as well as a fact that pilgrimage is organized only for 1 or 2 days yearly had an influence on facility of pilgrimage centres.

The tourist infrastructure is represented by mobile kiosk and mobile toilets. The only two not movable parts of infrastructure are the shop of catholic literature and the Mission Museum.

doc. RNDr. Alfred Krogmann, PhD.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Trieda A. Hlinku 1, 949 74 Nitra

E – mail: akrogmann@ukf.sk

Recenzoval: Prof. RNDr. Jaroslav Mazúrek, CSc.

Obr. č. 1: Pútnický areál
Figure 1: Pilgrimage area

Zdroj: Krogmann, 2007

Obr. č. 2: Spovedanie počas púte
Figure 2: Confession during pilgrimage

Zdroj: Krogmann, 2007

Obr. č. 3: Hlavná prístupová ulica
na Kalváriu počas púte
Figure 3: Main access road to „Calvary“
during the pilgrimage

Zdroj: Krogmann, 2007

Obr. č. 4: Ambulantný predaj
devocionálií a suvenírov
Figure 4: Outdoor sale
of devotional items and souvenirs

Zdroj: Krogmann, 2007